

Nogmaals jagers en sjamanen

Gerard Willemsen

Naar aanleiding van het stukje van Thijs van Kolfshoten in het vorige nummer van *Cranium* (6: 72 (1989)) over de tentoonstelling "Jäger und Schamanen vor 10.000 Jahren" kunnen enkele opmerkingen gemaakt worden. In de eerste plaats over het woord "sjamaan". Sjamanen vormen niet een bevolkingsgroep uit Siberië, zoals Van Kolfshoten zegt, maar personen met een bepaalde religieuze betekenis. Sjamanen vinden we bij volken met een natuurreligie, waarbij aan alle dingen, dieren, planten stenen etc. een bepaalde geestelijke macht wordt toegekend. Naast de zichtbare werkelijkheid is er een onzienlijke geestelijke wereld, die echter wel de waarneembare wereld beïnvloeden. De sjamaan is nu de intermediair tussen beide werelden.

Sjamanen werden tot nog niet zo heel lang geleden bij veel verschillende volken gevonden. Eigenlijk alle arctische volken hadden een sjamanistische natuurreligie: Inuit (eskimo's), Samen (Lappen) en de vele siberische volkeren, van west tot oost. De door Van Kolfshoten afgebeelde sjamaan behoort tot het volk der Tunguzen uit Oost-Siberië.

Een tweede opmerking betreft de sjamanenmaskers, zoals die uit Garzweiler bekend zijn. Volgens Van Kolfshoten zijn dergelijke maskers verder alleen gevonden te Starr Carr, waar overigens 21 exemplaren gevonden zijn, en Hohen Viecheln. Ze zijn echter van nog tenminste drie Duitse vindplaatsen bekend: Plau (Kreis Lübz), Berlin-Biesdorf en uit Ahrensburg-Poggenwisch (Kreis Stormarn). Het laatste exemplaar is minder compleet dan de overige en stamt uit een cultuurlaag (Hamburgercultuur) waarin ook houtresten gevonden zijn, die C14 gedateerd zijn op 12460 ± 60 BP. Het gebruik van dergelijke maskers is inderdaad ook in historische tijd bekend van sjamanen uit verschillende volksgroepen, waarbij dan rendiergeweiden gebruikt werden. Het gebruik van dergelijke rituele hoofdtoeien is blijkbaar al heel oud. Uit de grot Les Trois Frères (Frankrijk) is een paleolithische rotstekening bekend die een dansende sjamaan met een dergelijk masker lijkt voor te stellen.